

ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

Lê Quang Sơn (Chủ biên) - Bùi Văn Vân

Giáo trình
LÝ LUẬN
ĐẠY HỌC ĐẠI HỌC

Tài liệu bồi dưỡng Nghiệp vụ sư phạm đại học

NHÀ XUẤT BẢN ĐÀ NẴNG

MỤC LỤC

Mô tả chung về môn học lý luận dạy học đại học	7
1. Đối tượng, nhiệm vụ của bộ môn lí luận dạy học đại học	7
2. Các khái niệm cơ bản	8
Chương 1. Quá trình dạy học ở đại học	10
1. Khái quát chung về quá trình dạy học	10
2. Đặc thù quá trình dạy học ở bậc đại học	33
Câu hỏi ôn tập bài học	47
Chương 2. Nội dung dạy học đại học	48
1. Lý luận về nội dung dạy học	48
2. Thiết kế nội dung dạy học đại học	54
Câu hỏi ôn tập bài học	61
Chương 3. Nguyên tắc dạy học đại học	62
1. Nguyên tắc dạy học	62
2. Hệ thống các nguyên tắc dạy học	62
Câu hỏi ôn tập bài học	76
Chương 4. Phương pháp dạy học đại học	77
1. Khái niệm chung về phương pháp dạy học	77
2. Các phương pháp dạy học	81
3. Các phương pháp dạy học phổ biến ở đại học	95
4. Lựa chọn và vận dụng các phương pháp dạy học	99
5. Phương tiện dạy học	102
Câu hỏi ôn tập bài học	105
Chương 5. Các hình thức tổ chức dạy học ở đại học	106
1. Khái niệm về hình thức tổ chức dạy học	106
2. Hệ thống các hình thức tổ chức dạy học ở đại học.....	107
3. Lựa chọn hình thức dạy học	135

Câu hỏi ôn tập bài học	135
Chương 6. Lập kế hoạch dạy học đại học	136
1. Xây dựng đề cương môn học.....	136
2. Xây dựng kế hoạch bài dạy	148
Câu hỏi ôn tập bài học	163
Chương 7. Kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của sinh viên	164
1. Ý nghĩa, mục tiêu của đánh giá kết quả học tập	164
2. Các loại đánh giá	167
3. Các kĩ thuật đánh giá	170
4. Đánh giá tổng hợp kết quả học tập của sinh viên	179
5. Tổ chức kiểm tra - đánh giá ở đại học	185
Câu hỏi ôn tập bài học	188
Chương 8. Dạy học hình thành năng lực	189
1. Dạy học hình thành năng lực	189
2. Phương pháp dạy học tích cực đáp ứng yêu cầu hình thành năng lực.....	198
3. Các kĩ thuật dạy học tích cực hóa hoạt động của sinh viên.....	282
4. Nghệ thuật huy động sự tham gia của người học vào bài học khi dạy học	288
Câu hỏi ôn tập bài học	296
Tài liệu tham khảo	297

BẢNG QUI ĐỊNH NHỮNG TỪ VIẾT TẮT

CNTTTTMM	: Công nghệ thông tin truyền thông mạng
DHNVĐ	: Dạy học nêu vấn đề
DH	: Dạy học
D&HTC	: Dạy và học tích cực
GV	: Giảng viên
HS	: Học sinh
HTTC	: Hình thức tổ chức
LLDHĐH	: Lý luận dạy học đại học
M	: Mục tiêu
ND	: Nội dung
NH	: Người học
NL	: Năng lực
PPDH	: Phương pháp dạy học
PP NCTH	: Phương pháp nghiên cứu trường hợp
QTDH	: Quá trình dạy học
SV	: Sinh viên
TD	: Thí dụ

LỜI NÓI ĐẦU

Lý luận dạy học là khoa học về lý thuyết và thực tiễn của việc dạy và học. Ngày nay, với xu hướng đại chúng hóa giáo dục đại học, dạy học ở bậc đại học trở thành một trong những lĩnh vực được giới học thuật quan tâm sâu sắc. Không chỉ có vậy, giảng dạy ở bậc đại học cũng trở nên một lĩnh vực nghề nghiệp và đòi hỏi nền tảng lý luận cho lĩnh vực nghề nghiệp mới này. Trên cơ sở lý luận dạy học nói chung, Lý luận dạy học đại học đã hình thành như một phân ngành của Lý luận dạy học. Lý luận dạy học đại học tập trung nghiên cứu quá trình dạy học ở trường đại học và những quy luật của nó.

Với tư cách một khoa học, Lý luận dạy học đại học tập trung xây dựng hệ thống lý luận phản ánh được những mối liên hệ và quan hệ của giảng dạy, đào tạo về khoa học và nghề nghiệp; xác định các luận điểm cơ bản làm cơ sở cho việc xác định nội dung, nguyên tắc, phương pháp, hình thức tổ chức dạy học ở đại học; xây dựng các giải pháp để nâng cao chất lượng, hiệu quả dạy học ở đại học.

Nhằm xây dựng đội ngũ giảng viên đại học có tay nghề dạy học, trang bị kiến thức và kỹ năng nghiệp vụ sư phạm cơ bản về giảng dạy đại học theo hướng chuẩn hoá, hiện đại hoá cho các đối tượng chưa qua đào tạo về nghiệp vụ sư phạm muốn trở thành giảng viên trong cơ sở giáo dục đại học, đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp giáo dục trong bối cảnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước và hội nhập quốc tế, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã xây dựng và ban hành chương trình ***Bồi dưỡng nghiệp vụ sư phạm cho giảng viên trong cơ sở giáo dục đại học*** (Ban hành kèm theo Thông tư số 12 /TT-BGDĐT ngày 12 tháng 4 năm 2013 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo).

Đáp ứng nhu cầu nghiên cứu, học tập lý luận và hình thành năng lực nghiệp vụ sư phạm đại học của các giảng viên đại học tương lai, tài liệu Lý luận dạy học đại học được biên soạn dựa theo chương trình nói trên. Về nội dung, ngoài phần giới thiệu chung về đối tượng, nhiệm vụ của bộ môn lý luận dạy học đại học, bảng mô tả các khái niệm, tài liệu bao gồm các nội dung chính với các chương:

- Chương 1. Quá trình dạy học ở đại học
- Chương 2. Nội dung dạy học đại học
- Chương 3. Nguyên tắc dạy học đại học
- Chương 4. Phương pháp dạy học đại học
- Chương 5. Các hình thức tổ chức dạy học ở đại học
- Chương 6. Lập kế hoạch dạy học đại học
- Chương 7. Kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của sinh viên
- Chương 8. Dạy học hình thành năng lực

Ở mỗi chương sau phần trình bày kiến thức có các câu hỏi ôn tập giúp người học định hướng trong tự học theo tài liệu. Cuối sách là danh mục các tài liệu được chúng tôi sử dụng trong biên soạn cuốn sách này. Đây cũng là các tài liệu khoa học mà nhóm tác giả muốn gợi ý bạn đọc tiếp tục nghiên cứu để mở rộng các kiến thức đã nêu trong các chương sách.

Các tác giả mong muốn thông qua việc học tập theo tài liệu này người học sẽ bước đầu xây dựng được ý thức và năng lực nghề nghiệp; nảy sinh hứng thú và lòng say mê trong hoạt động giảng dạy, nghiên cứu khoa học giáo dục, cũng như có kiến thức nền tảng để xây dựng đạo đức và tác phong sư phạm của nhà giáo trong cơ sở giáo dục đại học.

Việc biên soạn tài liệu về nội dung phức tạp như Lý luận dạy học đại học là một công việc rất khó. Trong quá trình biên soạn chắc không tránh khỏi những sai sót do sơ suất cũng như không kịp cập nhật những tiến bộ mới nhất của khoa học giáo dục. Nhóm tác giả mong nhận được sự cảm thông cũng như nhận được những góp ý chân tình của bạn đọc để tài liệu ngày càng tốt hơn.

Các tác giả.

MÔ TẢ CHUNG VỀ MÔN HỌC LÝ LUẬN DẠY HỌC ĐẠI HỌC

1. Đối tượng, nhiệm vụ của bộ môn lý luận dạy học đại học

1.1. Đối tượng của Lý luận dạy học đại học

Lý luận dạy học là khoa học về lý thuyết và thực tiễn của việc **Dạy** và **Học**. Đối tượng nghiên cứu của Lý luận dạy học đại học là quá trình dạy học ở trường đại học và những quy luật của nó.

1.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Lý luận dạy học trả lời các câu hỏi:

- Dạy ai - Ai cần học ?
- Dạy và học nhằm mục đích gì ?
- Dạy và học cái gì ?
- Dạy và học khi nào ?
- Dạy và học ở đâu ?
- Dạy và học như thế nào ?
- Dạy và học với phương tiện nào ?
- Tại sao? ...

Như vậy, có thể khái quát nhiệm vụ nghiên cứu của LLDHĐH với tư cách một khoa học là:

a. Xây dựng hệ thống lý luận phản ánh được những mối liên hệ và quan hệ của giảng dạy, đào tạo về khoa học và nghề nghiệp.

b. Xác định các luận điểm cơ bản làm cơ sở cho việc xác định nội dung, nguyên tắc, phương pháp, hình thức tổ chức dạy học ở đại học.

c. Tích cực hóa hoạt động nhận thức trong dạy học; phát triển tư duy sáng tạo; rèn luyện cách suy nghĩ, cách làm việc có khoa học; phát triển năng lực hoạt động trí tuệ và hình thành phẩm chất cá nhân sáng tạo: tự giác, tích cực, độc lập, sáng tạo của SINH VIÊN.

d. Xây dựng các giải pháp để kiểm tra đánh giá kết quả học tập.

e. Nghiên cứu áp dụng các phương tiện kỹ thuật dạy học hiện đại vào quá trình dạy học đại học.

g. Tìm kiếm các con đường nâng cao chất lượng, hiệu quả dạy học ở đại học.

2. Các khái niệm cơ bản

- **Dạy học:** Dạy học có thể được định nghĩa như là tập hợp các quá trình và các thủ tục được giảng viên sử dụng để tạo ra việc học tập. Obanya (1998) xem nó như là một quá trình đem lại những thay đổi tích cực trong học viên.

- **Môi trường học tập:** Tình huống học tập hoặc môi trường học tập là tập hợp các nguồn có thể để thực hiện quá trình dạy/học. Những điều đó bao gồm nguồn con người (giảng viên, học viên, quản trị viên và nhân viên phục vụ); nguồn vật lý (ví dụ, giảng đường, thư viện, phòng thí nghiệm, và xưởng thực hành); nguồn tư liệu (tài liệu giảng dạy, vật liệu nghe nhìn, và các tài liệu khác); tài chính (các trợ cấp hoạt động, học bổng, trợ cấp huấn luyện và các nguồn khác); và khung cảnh chính trị và xã hội (ví dụ: nền cộng hoà, dân chủ đối ngược với chế độ độc tài, hoà bình đối ngược với chiến tranh).

- **Học tập:** Việc học có thể được định nghĩa như là một quá trình nội tại xảy ra bên trong học viên. Nó thường xuyên biến đổi trong hành vi của con người (học viên). Nghiên cứu của các nhà tâm lý nhận thức (ví dụ, Brainard, 1997) chỉ ra rằng việc học xảy ra trong ba giai đoạn: giai đoạn **động cơ hóa học tập** (motivation), giai đoạn **tiếp nhận** và giai đoạn **thực hiện**.

- **Quá trình dạy học:** là quá trình tương tác và thống nhất giữa hoạt động (dạy và học) của giảng viên và sinh viên, qua đó nhiệm vụ dạy học được thực hiện.

- **Nội dung dạy học:** hệ thống các tri thức, kỹ năng, kỹ xảo có liên quan đến ngành, nghề nhất định mà SV phải nắm vững trong suốt quá trình học tập phù hợp với mục tiêu đào tạo

- **Nguyên tắc dạy học:** những luận điểm cơ bản, những yêu cầu lí luận mà khi tuân theo chúng sẽ bảo đảm thực hiện quá trình dạy

học có chất lượng và hiệu quả. Prégent (1990) định nghĩa phương pháp dạy học như là một cách tổ chức đặc thù các hoạt động sư phạm được thực hiện phù hợp với một số quy tắc nào đó để đưa sinh viên đạt tới mục tiêu cụ thể.

- **Phương pháp dạy học:** tổng hợp các cách thức hoạt động tương tác được điều chỉnh của giảng viên và sinh viên nhằm thực hiện tốt các nhiệm vụ dạy học;

- **Hình thức tổ chức dạy học:** là hình thức hoạt động dạy học được tổ chức theo một trật tự và chế độ nhất định, nhằm thực hiện các nhiệm vụ dạy học.

- **Các vai trò của giảng viên và sinh viên:** Việc học phụ thuộc vào mối quan hệ giảng viên – học viên. Vai trò của giảng viên và sinh viên biến động qua mối quan hệ này. Một mặt, giảng viên có thể đơn thuần là người truyền đạt kiến thức; sinh viên hoàn toàn phụ thuộc vào điều mà người giảng bài nói hoặc làm. Họ là “người tiếp nhận” hơn là “người học”. Mặt khác, giảng viên có thể đóng vai trò hướng dẫn, hoặc người tạo điều kiện thuận lợi. Sinh viên được giúp đỡ để chủ động lập kế hoạch học tập của mình.